

POSSEIBLE: FELSEFE DERGİSİ

Cilt 13/ Sayı 1 / Temmuz 2024

ISSN: 2147-1622

Mantıksal Atomculuktan Bağlamsal Örnekçiliğe: Wittgenstein'da Sözcüklerin Anlamı

Ahmet Cüneyt Gültekin

Ankara Üniversitesi
agultekin@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0748-9334

Öz

Wittgenstein *Tractatus*'ta mantıksal atomcu bir açıklama modeli doğrultusunda dil ile dünyanın karşılıklılığı tezini savunur. Böylece sözcük ile nesne birbirine doğrudan bağlanır. Sözcüklerin anlamı karşılık geldikleri yalın nesnelere olarak belirlenmekte ve güçlü bir göndergesel dil anlayışı sunulmaktadır. *Soruşturmalar*'da ise Wittgenstein, sözcüklerin anlamı konusundaki sorunu nesnenin kendisinden nesneye işaret etme edimine kaydırır. Örnekle tanımlamanın olanağı soruşturularak sözcüklerin anlamı sosyal bir zeminde işaret edilen birimler olarak bağlamsal örneklere bağlanmaktadır. Sözcüklerin anlamı da mantıksal bir analiz yerine bağlamsal bir betimleme ile belirlenir. Bu açıdan teorik ve mantıksal dil açıklamasını şekillendiren göndergesellik yaklaşımı gevşetilerek, bağlamsal bir örnekçilik doğrultusunda sürdürülmüştür. Dolayısıyla dilin belirli kullanımları açısından sözcüklerin anlamı, gündelik ve pratik yoldan da olsa nesnelere bağlamsal olarak ilişkilendirilmekte ve düşünürün bu sorunlar alanı çerçevesinde felsefesinde bir süreklilik söz konusu edilebilmektedir. Bu doğrultuda makalenin amacı, bu sürekliliği belirli sınırlar çerçevesinde ortaya koyarak düşünürün sözcüklerin anlamına ilişkin görüşlerini nasıl rafine hale getirdiğini göstermektir.

Anahtar Sözcükler: Mantıksal atomculuk, Örnekle tanımlama, Nesneye işaret etme, Bağlamsal örnekçilik.

Posseible: Felsefe Dergisi, 2024, 13(1), 16-33.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12800317>

Kategori: Araştırma Makalesi / Gönderildiği Tarih: 17.02.2024

Kabul Edildiği Tarih: 18.05.2024 / Yayınlandığı Tarih: 30.07.2024

POSSEIBLE: JOURNAL OF PHILOSOPHY

Volume 13 / Issue 1 / July 2024

ISSN: 2147-1622

From Logical Atomism to Contextual Ostentionalism: The Meaning of Words in Wittgenstein

Ahmet Cüneyt Gültekin

Ankara University
agultekin@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0748-9334

Abstract

In the *Tractatus*, Wittgenstein defends the thesis of the correspondence of language and the world according to the logical atomist model. Thus, names refer to objects; the two are directly connected. The meaning of words is determined by the simple objects as logical units they correspond to, and a strong view of referential language is advanced. In the *Investigations*, however, Wittgenstein shifts the problem of the meaning of words from the object itself to the act of pointing to the object. By investigating the possibility of ostensive definition, the meaning of words is linked to contextual ostentions as units pointed to and embedded in a social background. The meaning of words is therefore clarified by contextual description rather than by logical analysis. In this respect, the referentiality approach that shapes the theoretical and logical account of Tractarian language structure is weakened but also preserved in a loosened manner in contextual ostentionalism. Regarding certain uses of language, the meaning of words is contextually associated with objects ordinarily and practically. It therefore becomes possible to argue for a continuity in Wittgenstein's philosophy within the framework of this problematic. This article will demonstrate this continuity within certain limits and elucidate the problem concerning the meaning of words that Wittgenstein refined.

Keywords: Logical atomism, Ostensive definition, Pointing to object, Contextual ostentionalism.

Posseible: Journal of Philosophy, 2024, 13(1), 16-33.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.12800317>

Category: Research Article / Date Submitted: 17.02.2024
Date Accepted: 18.05.2024 / Date Published: 30.07.2024

Mantıksal Atomculuktan Bağlamsal Örnekçiliğe: Wittgenstein’da Sözcüklerin Anlamı

Ahmet Cüneyt Gültekin

Giriş

Analitik felsefe geleneğinde önemli ve kendine özgü bir yer tutan Ludwig Wittgenstein, *Tractatus* adlı yapıtında kendisine düşüncelerin dile getirilişine, yani dile bir sınır çizme görevi vermektedir (TLP, Önsöz). Dilin içinden çizilecek sınır yoluyla, bu sınırın ötesinde kalanlar felsefenin sorun konusu edilmeyecektir. Wittgenstein felsefe tarihinde ender rastlanan bir yaklaşımla, felsefe sorunlarının sürekli bir şekilde soru olarak ortaya çıkmalarının, dilin mantığının yanlış anlaşılmasına dayandığı iddiasını ortaya atar.

Wittgenstein dilin sınırlarının çizilmesi görevini, mantığın temellerinin incelenmesiyle ilişkilendirerek, bu sınırları mantığın belirlediğini düşünür (Pears 1985, 46). Bu doğrultuda var olan her dilin bir başlangıç önermeleri (atomik önermeler, temel tümceler) diline çözümlenebileceğini ve bu temel önermelerin, mantıksal analiz ile olanaklı her dilin sınırlarını hesaplamakta bir çıkış noktası işlevi görebileceklerini savunur (Pears 1985, 49). Dil en yalın öğelerine mantıksal bir analiz yoluyla çözümlenebilir. Bu analiz dilin karşılık geleceği bir dünyanın gerçekliğini de olduğu gibi ortaya çıkarmalıdır. Bu noktada Wittgenstein *Tractatus*’ta gerçekliğin, yani dünyanın yapısının sabit bir yapı, mantıksal bir yapı olduğunu öne sürerek, dil temeline dayanan bir ontoloji yapmaktadır (Soykan 1995, 40). İşte filozofun kendisini mantıksal atomculuk olarak gösteren yapıtının bu boyutu, bizi nesnelerin dünyanın tözünü oluşturdukları (TLP, 2.021) düşüncesine; yani dünyanın, dilde karşılıklarının bulunduğu en yalına çözümlenmesi hedefine götürmektedir.

Bu bağlamda Wittgenstein’in *Tractatus*’taki felsefesi mantıksal atomculuk açısından dil ile dünyanın karşılıklılığına ilişkin ontolojik içerimleri sergilenecek şekilde

incelenabilir. Söz konusu mantıksal yapı ve çözümleme çabası, düşünürün geç dönem yapıtı *Felsefi Soruşturmalar*'da önemli ölçüde gevşetilmiş olsa bile, bağlamsal ve sosyal bir yapı içine yerleştirilerek sürdürülmektedir. Bu açıdan dilin farklı kullanım biçimleri ve dilin çeşitli bölgelerinin farklı işleyişleri çerçevesinde, mantıksal atomcu analiz yönteminden uzaklaşan düşünür, dil öğrenimi ve dilsel iletişime odaklanarak dildeki adlandırma etkinliğine ilişkin düşüncelerini revize ederek geliştirmiştir. Özellikle dilsel iletişimin en yalın ögesi olarak düşünülebilecek sözcükler düzeyinde anlam ve tanımlama sorunlarının izini süren Wittgenstein, nesnelere verilen adlar konusunda belirli bir çizgiyi takip etmiş gibi görünmektedir. Zira adlandırma ve tanımlama sorunları *Tractatus*'un da başat konularındandır. Dolayısıyla filozofun bu alandaki sorunlara bakışındaki çizginin gelişimi ve dönüşümü, mantıksal birimler olarak nesnelere, işaret edilen örnekler olarak nesnelere doğru olan geçiş öne çıkarılarak ele alınacaktır.

Yine dilin sınırları üzerine düşünme ve dile ilişkin yanlış anlamaların önüne geçme hedefi doğrultusunda, nesnelere nasıl adlandırıldığı, tanımlandığı ve dil yoluyla anlaşıldığı sorularına verilebilecek yanıtların *Soruşturmalar*'da da örnekle tanımlama yoluyla rafine hale getirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bu açıdan sözcüklerin anlamlandırılmasına ilişkin açıklamanın mantıksal atomcu yaklaşımdan, bir tür bağlamsal (sosyal) örnekçiliğe doğru gevşetildiği ileri sürülebilir. Bir bakıma odak mantıksal olarak konumlandırılan nesnenin kendisinden, nesneye işaret etme etkinliğine kaydırılmıştır. Dolayısıyla Wittgenstein'in erken dönem düşüncelerine tamamen karşıt bir pozisyona sekmeye başladığı sorun alanlarına vurgu yapılarak, dilin belirli türden kullanımlarına ilişkin yaklaşımının sürekliliği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede düşünürün düşünce çizgisi sözcüklerin anlamı sorunu özelinde takip edilecek ve soruna bakışın gelişim seyri açık hale getirilecektir.

Mantıksal Atomculuk ve *Tractatus*

Mantıksal atomculuk temelde dünyanın nihai bileşenlerinin atomsal olduğunu, ideal bir dilin yapısıyla dünyanın yapısı arasında bir karşılıklılık bulunduğunu iddia etmektedir. Wittgenstein'in yoğunlaştırılmış bir biçimde *Tractatus*'ta ortaya konan felsefesi de mantığın temellerinin bir incelemesi olarak başladığından ve çıkış noktası da Frege ve Russell'in mantık üzerine daha önce gerçekleştirdikleri çalışmalar olduğundan (Pears 1985, 54), analitik felsefe geleneğinde önemli bir aşama olarak görülebilir.

Özellikle Russell'in çözümleme yöntemi, doğal diller yeterince saydam ve yalın tümcelerden oluşmadıklarından, bu bileşiklik ve karmaşıklıktan kaynaklanan güçlük ve anlam karmaşalarını gidermeye dönük olarak geliştirilmiştir. İşte mantıksal çözümleme bu karmaşıklığı, anlamı bozmadan, saydam ve tek anlamlı mantık dili ortamına çevirmeye ve anlamsal belirsizlikleri ortadan kaldırmaya olanak vermektedir (Denkel 1997, 314). Yani bu çözümleme yoluyla, eldeki bütün çokanlamlı gibi görünen ve karmaşık olan terimler yalına indirgenmekte ve bu mantıksal yalınlık düzeyinde dil ile dünya arasında tam bir karşılıklılık olduğu gösterilebilecektir. Russell'in betimlemeler kuramı ve çözümleme yöntemi bu bağlamda, Wittgenstein tarafından felsefeye yapılan önemli bir katkı olarak görülmüş

ve büyük ölçüde benimsenmiştir. Yalnız Wittgenstein'in Russell'dan ayrıldığı nokta, yalınlar düzeyinde dil ile dünyanın nasıl çakıştığına kuramına ilişkindir. Bu kuram mantıksal atomculuk olarak Russell ve Wittgenstein tarafından değişik biçimlerde geliştirilmiştir (Denkel 1997, 316).

Mantıksal atomculuk terimi aslında Wittgenstein tarafından değil, Russell tarafından ortaya atılmıştır. Russell'a göre mantıksal atomculuk, dünyayı oluşturan nihai parçalara inmeyi ve dil yoluyla bunlar arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlamaktadır (2010, 25). Burada Russell tarafından söz konusu edilen, dünya ile eşbiçimli olan ideal bir dildir. Russell'a göre analiz sonucu varılan atomlar fiziksel değil, mantıksal atomlardır. Her atomik önermenin anlamı da kendisini oluşturan öğelerinin doğrudan tanıma yoluyla deneyiminden (*acquaintance*) doğar. Wittgenstein'a göre de dünyanın nihai bileşenleri mantıksal bir analiz yoluyla ortaya konulmalıdır, yalnız her ne kadar *Tractatus*, Russell'ın ortaya koyduğu mantıksal atomculuğun temel tezlerini paylaşırsa da önemli ayrılıklar ve karşı çıkışlar da barındırmaktadır. Bu doğrultuda Wittgenstein'in *Tractatus*'ta içerilen düşüncelerinin ayrıntılandırılması gerekir.

Wittgenstein'in mantıksal atomculuğunun temel tezleri Ian Proops tarafından altı başlık altında toparlanmıştır. Bunların daha iyi ortaya konulabilmesi için öncelikle dayandıkları *Tractatus*'taki belirtilen yerler verilecektir:

“Tümcenin ancak bir ve tek bir tam çözümlemesi vardır” (TLP, 3.25).

“Açık ki, tümcelerin çözümlenmesinde, temel tümcelere ulaşmamız gerekir; bunlar da dolaysız bağlantı içindeki adlardan oluşacaktır” (TLP, 4.221).

“Tutalım ki bana bütün temel tümceler verilmiş olsun: O zaman şu yalın soru sorulabilir: bunlarla hangi tümceleri kurabilirim. Ve bunla da bütün tümceledir, öyle olmakla da sınırlandırılmışlardır” (TLP, 4.51).

“Tümce, temel tümcelerin doğruluk işlevidir” (TLP, 5).

İşte Proops bu dört tümceden Wittgenstein'in mantıksal atomculuğunun ilk tezini verir:

1) Her tümce, temel tümcelerin doğruluk işlevi olduklarını açığa çıkaran tek bir nihai çözümlemeye sahiptir (Proops 2022).

Diğer tezler de *Tractatus*'taki ilgili tümcelerden şu şekilde çıkarılır:

“Tümcenin ancak bir ve tek bir tam çözümlemesi vardır” (TLP, 3.25).

“En yalın tümce, temel tümce, bir olgu bağlamının varoluşunu savlar” (TLP, 4.21).

2) Bu temel tümceler, olgu bağlamlarının varoluşunu savlar (Proops 2022).

“Temel tümcenin bir göstergesi, hiçbir temel tümcenin onunla çelişme içinde bulunmamasıdır” (TLP, 4.211).

“Bir temel tümceden bir başkası çıkarılamaz” (TLP, 5.134).

3) Temel tümceler birbirinden bağımsızdır, her biri diğerlerinin doğruluk ya da yanlışlıklarına bağlı olmaksızın doğru ya da yanlış olabilir (Proops 2022).

“Açık ki, tümcelerin çözümlenmesinde, temel tümcelere ulaşmamız gerekir; bunlar da dolaysız bağlantı içindeki adlardan oluşacaktır” (TLP, 4.221).

4) Temel tümceler, semantik olarak yalın sembol ya da adların dolaysız bir bağlantısıdır (Proops 2022).

“Nesne yalıdır” (TLP, 2.02).

“Ad tümce içinde, nesnenin yerini tutar” (TLP, 3.22).

5) Adlar bileşik olmayan şeylerin yerini tutar, bunlara da ‘nesne’ denir (Proops 2022).

“Olgu bağlamı nesnelere (olanların, şeylerin) bir bağlantısıdır” (TLP, 2.01).

6) Olgu bağlamları bu yalın nesnelere bir bağlantısıdır (Proops 2022).

Adların nesnelere yerini tuttuğu ve nesnelere de yalın olduğu iddiasıyla ortaya çıkan Wittgenstein, adlara ya da temel tümcelere ilişkin tek bir örnek bile vermemiştir. Kendisinin bir mantıkçı olduğunu ve neyin yalın ya da bileşik olduğuna karar vermenin tamamen empirik bir iş olduğunu düşünmüştür (Fann 1969, 12). Bu da *Tractatus*'taki ana yöneliminin mantıksal bir yönelim olduğunu göstermektedir. Esas hedef dilin ve dünyanın mantıksal yapısının ortaya çıkarılmasıdır. Bu mantıksal yapının (özellikle gündelik dilde içerilen) gün ışığına çıkarılması, dünyanın yapısını kavramaya da olanak sağlayacaktır. Zaten mantıksal atomculuk öğretisinin kalbi de dilin yapısıyla dünyanın yapısı arasında bir paralelizm ya da karşılıklılık bulunduğu tezidir (Rossi 2001, 22,27).

Wittgenstein dilin yapısının mantık tarafından belirlendiğini ve dilin esas işlevinin dünyayı yansıtmak olduğunu iddia eder. Bu noktada mantık, dil ve dünya arasındaki ilişkinin anahtarı konumunda bulunmaktadır ve dolayısıyla *Tractatus*'ta işlenen bu konular ontolojik bir içerime sahiptir. Öyle görünmektedir ki, Wittgenstein'in erken dönem çalışmalarında izlemek istediği sıra, mantığın doğasından dilin doğasına ve dilin doğasından da dünyanın doğasına şeklindedir (Fann 1969, 6). Bu da dil ile dünyaya ilişkin iddiaların birbirine sıkı bir şekilde bağlı olduklarını göstermektedir ve bu aslında mantıksal atomculuğun en temel tezidir. Bu doğrultuda *Tractatus*'ta geliştirilen yaklaşım, bu ilişkinin nasıl kurulduğunu açıklamaya dönüktür. Buradaki ana düşünce, dilin dünyayı ve tümcelerin olguları temsil etmeleri için, tümce ile olgusal durum arasında ortak bir şeyin olması gerektiğidir. İşte bu bağlamda tümcelerin olguları resmettiği düşüncesiyle, dünyanın yapısının dilin yapısından çıkarılması olanaklı olmaktadır. Yalnız dil dünyayı yansıtmadığı sürece, yani tümcelere karşılık gelen bir olgu olmadığı sürece, tümcelerin bir anlam ifade edebilmeleri de olanaklı değildir. Yani anlamlı söylemin olanaklı olabilmesi için, dilin yapısı dünyanın yapısını yansıtmalıdır (Magee 2001, 334).

Anlamlı her tümce olanaklı bir olgu bağlamına, doğru her tümce de fiili bir olguya karşılık gelir. Dünyaya ilişkin anlamlı söylem de olanaklı olgu durumlarına karşılık gelen ve onları resmeden temel tümcelere ayrılabilir. Bu temel tümceler, kendileri anlamlı olmayan mantıksal değişmezlerle birbirlerine bağlanabilir, olanak bildiren yargılar olarak ortaya konabilir, alternatif bildiren yargılar olarak birbirlerinden ayrı tutulabilir veya olumsuzlanabilirler (Magee 2001, 336). İşte bu da Wittgenstein'in

tümceleri doğruluk işlevi olarak açıklama biçimidir. Yani “Bütün tümceler, temel tümceler üzerindeki doğruluk işlemlerinin sonuçlarıdır. Doğruluk işlemi, doğruluk işlevinin temel tümcelerden çıkararak meydana geliş tarzıdır” (TLP, 5.3). “Bütün doğruluk işlevleri, sonlu sayıda doğruluk işleminin temel tümceler üzerindeki ilerlemeli uygulanmasının sonuçlarıdır” (TLP, 5.32).

Bu yolla Wittgenstein temel tümcelerinin dünyayla nasıl ilişkide olduklarını açıklamaktadır. Yani dil ile dünya arasında kurulan ilişki, temel tümceler düzeyinde oluşturulmaktadır (Ishiguro 2001, 31,32). Tümce gerçekliğin bir tasarımıdır ve gerçeklik tümce ile karşılaştırılır. Yani tümce ancak gerçekliğin bir tasarımı olabilmesiyle, doğru ya da yanlış olabilir (TLP, 4.01, 4.05, 4.06).

Bir anlamda tümcenin gerçekliğin bir tasarımı olması, olanaklı bir olgu durumunun izdüşümü olması gibidir (TLP, 3.11). Eğer tümcenin karşılık geldiği bir olgu durumu gerçeklikte varsa, tümce doğrudur. Wittgenstein olgu durumuyla tümce arasındaki ilişkiyi bir iz düşürme analojisiyle ortaya koyar (Ishiguro 2001, 32). İşte bu noktada tasarım ile tasarımı arasında özdeş bir şeyin bulunması gerektiği savlanmalıdır (TLP, 2.161). Bu ortaklaşa sahip olunan şey, mantıksal tasarım kurma biçimidir (TLP, 2.2). Yani dilin dünyayı resmettiği düşüncesi, resmeden ile resmedilen arasında yapısal bir benzerlik olduğu düşüncesini içerir (Hartnack 1998, 17). Dilin biçimi gerçekliğin biçimiyle aynı olmalıdır. Bu yapı bozulursa, anlam-dışı (nonsense) bir durumla karşılaşılacaktır. Diğer bir deyişle, anlamlı tümceleri formüle etmek, ancak dilin yapısı dünyanın yapısıyla uyumlu olduğunda olanaklı olacaktır (Hartnack 1998, 17). Aksi halde anlamlı olarak belirlenen ve dilin sınırlarını belirleyen olgu söyleminin dışına çıkmış olacaktır ki; bu ifadeler bize dünya hakkında bir şey söylemeyen sözde tümceler olmanın ötesine gidemeyeceklerdir (Salğar 2018, 128).

Böylece Wittgenstein’a göre dilin dünyanın bir ayna tasarımı olduğu düşüncesi ortaya çıkar (TLP, 6.13). Yani dil, her bir tümcesinin temel tümcelere çözümlenebildiği ve temel tümcelerinin, nesnelere göndermede bulunan adların dolaysız bir bağlantısından oluştuğu ve nesnelere dolaysız bir bağlantısından oluşan atomik olguların mantıksal tasarımı olduğu bir yapıdır (Fann 1969, 21). Dünya da atomik olguların (olgu bağlarının) oluşturduğu olguların toplamı olarak ortaya konmaktadır (TLP, 1.1).

Dünyanın Yapısı ve Dil

Tractatus bütün tümcelerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu bir yapıt olmasına karşılık, yapıtın özellikle birinci ve ikinci tümceleri dünyanın yapısına ilişkin ontolojik iddialar içerir. Bu iddialar doğrultusunda da dünyaya karşılık gelen dilin yapısı ortaya konacaktır; ancak yapıtta öncelikle dil anlayışıyla eş biçimli olan bir dünya tasarımının zemini hazırlanmaktadır. Burada söz konusu edilen dünya, olgular dünyasıdır; zaten Wittgenstein’a göre bundan başka anlam-dışı olmayacak bir şekilde dile getirilebilecek bir dünya da yoktur. İşte bu dünya, olguların toplamıdır (TLP, 1.1). Bunlar mantıksal uzam içindeki olgulardır (TLP, 1.13). Bu çerçevede olgu, olgu bağlarının (states of affairs) varoluşu olarak tanımlanmaktadır (TLP, 2). Olgu bağlamı ise nesnelere bir bağlantısı olarak tanımlanır (TLP, 2.01). Bu nesnelere olgu bağlamında birbirlerinin içinde, bir zincirin baklaları gibi durmaktadır (TLP,

2.03). Ve nesne de olgu bağlamının oluşturucu ögesi olarak, ancak bir olgu bağlamı içinde düşünülebilir ve başka nesnelere bağlantı olanaklarının dışında düşünülemez, yani olgu bağlamının karşılıklı bağıntıları açısından bir bağımlılık biçimi gösterir (TLP, 2.011, 2.0121, 2.0122).

Bütün olgu durumlarının olanağını içeren nesnelere biçimi, olgu bağlamlarında yer almalarının olanaklarıdır (TLP, 2.014, 2.0141). Wittgenstein'in nesnelere doğasına ilişkin söylediği tek şey ise onların yalın olduklarıdır (TLP, 2.02). Bu iddia nesnelere bileşik olamayacakları ve onların dünyanın tözü oldukları düşüncesine bağlanır (TLP, 2.021). Böylece her nesne olgu bağlamı içinde başka nesnelere bağıntı içinde durmakta ve dünyanın tözünü oluşturmaktadır. Bu noktada Wittgenstein nesnelere ancak adlandırabildiğini dile getirir. "Nesnelere ancak adlandırabilirim. İmler onların yerinin tutar. Ancak onlar üzerine konuşabilirim, onları konuşarak dışa vuramam" (TLP, 3.221). Yani nesnelere yerini tutan yalın imlerin olanaklılığının istenmesi, bir bakıma yalın nesnelere var olduğu iddiasının ortaya atılması; anlamın belirginliğinin istenmesinin (TLP, 3.23) sonucu gibi görünmektedir. Aksi halde, yani dünyanın hiçbir tözünün olmadığı durumda, bir tümcenin anlamlılığı, başka bir tümcenin doğruluğuna bağlı olacaktır ki (TLP, 2.0211), bu da nihai olarak (yani eğer sonsuz döngüye girilmek istenmiyorsa) olgu bağlamını oluşturan nesnelere varlığını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca Wittgenstein nesne için belirgin olandır, biçimlenme içinse değişken olandır (TLP, 2.0271) diyerek; nesnede bir değişim olmadığını, değişimin olgu bağlamının kurulmasında nesnelere karşılıklı biçimlenmesindeki farklılıklardan kaynaklandığını ortaya koyar. Yani dünyadaki bütün olanaklı değişimler, yalın nesnelere olgu bağlamlarında farklı şekillerde durmaları ile söz konusu edilebilir.

İşte nesnelere birbirleriyle belirli bir tarzda bağlantı içinde durdukları olgu bağlamlarının toplamı da dünyadır (TLP, 2.04). Wittgenstein'a göre olgu bağlamını oluşturan tözler, yani nesnelere bölünemezdir. Dünyanın sağlam yapısı da bu yalın nesnelere dolaydır. Olgulardan oluşan bu dünya sabit, sarsılmaz bir yapıdadır. Ve onun yapısı mantıksal ve matematikselidir (Soykan 1995, 45). Mantıksal atomculuğa göre de dünyanın yapısıyla dilin yapısı arasında paralellik olduğundan, dilin çözümlenmesi yoluyla dünya hakkında bilgi edinmek olanaklıdır. Ancak dünya ile dil arasındaki bağlantının ne şekilde kurulduğuna geçmeden önce, bunu daha iyi ortaya koymayı sağlayacak olan yalın nesnelere varlığına ilişkin argümanı daha ayrıntılı olarak ele alınmalıdır.

Aslında bu durum basit olarak söylemek gerekirse, tümcelere nihai çözümlenmesinde, adların yalın bir şeylerin yerini tutması gerektiği düşüncesiyle ilgilidir. Çünkü Wittgenstein dünyaya ilişkin ontolojik iddialarını, bu dünyayı yansıtacak ya da resmedecek olan dilin yapısına uygun kılacak şekilde önceden ortaya koymuştur. Bu noktada yalın nesnelere ilişkin argüman, zorunlu olarak varolmaları gereken şeylere ilişkin bir argüman olarak kendini gösterir. Bu argüman Proops tarafından *reductio ad absurdum* şeklinde şöyle formüle edilmiştir:

Yalın nesnelere yoktur.

O zaman her şey olumsuz olarak var olur.

Ve bir tümcenin anlamlı olup olmadığı, başka bir tümcenin doğru olup olmadığına

bağlı olur (TLP, 2.0211).

O halde dünyanın (doğru ya da yanlış) bir tasarımını oluşturmak olanaksız olur (TLP,2.0212).

Fakat böyle tasarımlar oluşturabiliyoruz.

Öyleyse yalın nesnelere olmak zorundadır (Proops 2022).

Anlamli tümceler oluşturmanın koşulu, anlamlılığı başka tümcelerle doğruluğuna bağlı olmayan temel tümcelerle varlığıyla olanaklıdır ki; bir temel tümceden bir başkası çıkarılmadığı (TLP, 5.134) düşüncesi de göz önüne alınacak olursa, birbirinden bağımsız temel tümcelerle olanaklılığı da adların dolaysız bağlantılarından oluşan bu temel tümcelerdeki adların yerini tutacakları nesnelere gerektirir. Yani çözümleme, bileşikler için kullanılan ifadeler, yalın nesnelere yerini tutan adlarla değiştirilene, bir bakıma en yalına ulaşılan kadar sürdürülmelidir (Pears 1997, 27).

Tractatus'taki örtük argüman bu şekilde serimlenebilse de Tractarian nesnelere ne türden şeyler olduğu sorusu yine de yanıtız kalır. Pears'ın yorumuna göre, *Tractatus*'un nesnelere özdek parçacıkları mı, yoksa insan-gözlemcilerin duyularları mı olduğu sorusuna bir yanıt bulmayı beklemek de yarasızdır (1985, 69). Bu konu *Tractatus*'un belirsiz bıraktığı noktalardan birisidir. Proops'a göre ise Wittgenstein, bir tümcenin ne zaman tam olarak çözümlendiğini anlamının yeterli bir yolunu ortaya koyamamış ve bundan dolayı Tractarian bir nesneyi tanımanın yolunu göstermekte başarısız olmuştur (Proops 2022). Yine de Wittgenstein'in ilk dönem düşüncesinde yalın nesnelere, çözümlemenin nihai sonucu ve temel tümcelerdeki daha fazla çözümlenemeyen adların imlemleri olan parçalanamayan öğeler olarak ele alınmaktadır. Yani yalın nesne, anlamın belirginliği talebinden kaynaklanan mantıksal bir zorunluluktur (Hacker 1997, 65). Eğer dil dünya ile ilişkilendirilmek isteniyorsa, daha fazla çözümlenemeyen nesnelere olmak zorundadır ve bunlar parçalanamaz olmak durumundadırlar. Ancak böylece dil ile dünya arasında bir bağ kurulabilir (Hacker 1997, 66). Düşünün *Tractatus*'taki dil anlayışı da bundan dolayı güçlü bir göndergesel açıklama modeli olarak karşımıza çıkar.

İşte bu yolla sağlanan temel, Wittgenstein tarafından dil ile dünya arasındaki ontolojik bağ kurulmasında kullanılacaktır. Bu noktada artık dilin, gündelik konuşmanın ardında gizlenmiş katı bir mantıksal öz olarak, nihai bir çözümleme ile aydınlatılabilecek tümel bir biçim olarak tasarlanması da (Altuğ 2001, 149) anlaşılır olmaktadır. Zaten mantıksal atomculuğa göre dil ile dünya bu mantıksal yapıyı ortak olarak barındırmaktadırlar. Yani mantık dilin yapısını belirlediği gibi, dünyanın da yapısını belirlemektedir. Bu bakımdan Wittgenstein'in dünyaya ilişkin ontolojik iddiaları da dilin doğasına ilişkin görüşleri anlaşıldığı takdirde kavranılabilir (Fann 1969, 7).

Dünyanın yapısında yer alan nesne, olgu bağlamı ve olgunun; dildeki karşılıkları ad, temel tümce ve tümce olarak kendisini gösterir (Fann 1969, 14). Dil tümcelerle toplamı olarak, olguların toplamı olan dünyayı yansıtmaktadır (TLP, 1.1, 4.001). Ve tümce gerçekliğin bir tasarımıdır (TLP, 4.01). Böylece gerçeklik tümce ile karşılaştırılabilmekte ve tümce ancak gerçekliğin bir tasarımı olabilmesiyle, doğru

ya da yanlış olabilmektedir (TLP, 4.05, 4.06). Tümce nesnelere yerine geçen adların bağlantısıyla, tıpkı canlı bir resim gibi olgu bağlamını kurup ortaya koyar (TLP, 4.0311). Bütün tümceler temel tümcelerin doğruluk fonksiyonu (işlevi) olduğundan, temel tümce de gerçeklikle karşılaştırılan bir resim (tasarım) olduğundan, bir temel tümcenin doğruluğu onun karşılık geldiği bir olgu bağlamına bağlı olmaktadır. Doğru tümcelerin toplamı da toplam doğabilimini oluşturmaktadır (TLP, 4.11). Dilin ve böylece de dünyanın sınırları çizilmiş olmaktadır. Yani ancak olgu söyleminin dili dünya hakkında bir şey söylemekte ve bunlar kendini empirik önermeler olarak göstermektedir. Çünkü dile getirilebilir olan sadece doğabilimi tümceleridir. Dolayısıyla temel tümcelerin olgu bağlamlarını resmedici özelliğinin, dil ile dünyanın paralelliği tezi ile tutarlı olduğu görülecektir. Resim (dil) ile resmedilen (dünya) aynı mantıksal biçimi paylaşırlar ve bir anlamda eş biçimlidirler (Hacker 1997, 59). Bu durum, tümcenin bir mantıksal yapı iskelesi yardımıyla bir dünya kurduğu (TLP, 4.023) şeklinde dile getirilir.

Mantıksal tümceler dünyanın yapı-iskelesini betimlerler, ya da daha doğrusu, onu ortaya koyarlar. Onlar hiçbir şeyi ele almazlar. Adların imlem ve temel tümcelerin anlam sahibi olduklarını varsayarlar: Bu da onların dünya ile bağlantısıdır. Açık ki, belirli bir niteliğe özsel olarak sahip simgelerin belirli bağlantılarının yinelemeler (totolojiler) olması, dünya üzerine bir şey göstermelidir. Can alıcı nokta burada (TLP, 6.124).

Burada da görüldüğü gibi söz konusu olan mantık tümceleri, dünyayla dil aracılığıyla bağlantılıdır ve dünyanın mantığını (TLP, 6.22) gösterirler. Yani mantık, dünyanın koşulu olarak ortaya çıkmakta ve bu anlayış ontolojik bir iddia olarak ele alınmak durumundadır. Sonuç olarak Wittgenstein'in *Tractatus*'u gerçekliğin, yani dünyanın yapısının sabit bir yapı, mantıksal bir yapı olduğunu öne sürmektedir. İşte bu bağlamda filozofun kendisini mantıksal atomculuk olarak gösteren yapının bu dil temeline dayanan ontolojik boyutu, bizi nesnelere dünyanın tözünü oluşturdukları (TLP, 2.021) düşüncesine; yani dünyanın, dilde karşılıklarının bulunduğu en yalına çözümlenmesi hedefine götürmektedir. Bu durumda dil ile dünya arasındaki ontolojik bağlantının olanaklılığının koşulu yalın nesnelere varlığıdır ve dildeki dolaysız bağlantı içindeki adlardan oluşan temel tümceler de bu yolla olgu bağlamlarının varoluşunu dile getirebilirler. Sözcüklerin anlamı da bu yolla doğrudan nesnelere olarak belirlenmiş olur.

Bağlamsal Örnekçilik ve Felsefi Soruşturmalar

Mantıksal atomculuk, dilin daha yalına analiz edilemeyecek olan mantıksal öğelerden oluştuğunu ve dil ile dünyanın aynı mantıksal biçimi paylaştığını iddia ettiğinden; bu göndergesel yaklaşım doğrultusunda, dilin çözümlenmesiyle sözcüklerin anlamının da ortaya çıkarılabileceği tezi gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda dilin yapısının dünyanın yapısını yansıttığı düşüncesi, ontolojik iddialarla temellendirilmeyi gerektirmiş ve dünyanın yapısına uygun bir olgu söyleminin mantıksal analiziyle sözcük ile nesne arasında doğrudan bir karşılıklılık olduğu iddiası ortaya atılmıştır.

Ancak *Tractatus*'taki bu katı yaklaşım, dilsel etkinliği olgu diliyle keskin bir şekilde sınırlandırmakta ve aşırı basitleştirilmiş mantıksal bir göndergesel dil anlayışı sunmaktadır.

Sözcüklerin anlamı sorunu konusunda ise teorik bir yalın nesnenin varlığı ortaya konmuştur. Bu sözcük nesne ilişkisi, *Felsefi Soruşturmalar*'da hem gevşetilmiş hem daha somut ve pratik bir zemine oturtularak sosyal bir bağlam içinde konumlandırılmaya çalışılmıştır. Yine de sözcüklerin anlamlandırılmasına ilişkin somut nesnelerin örnekler olarak kullanılma bağlamlarının ele alınması, Tractarian bir yaklaşımın daha geliştirilmiş bir hale getirilerek genişletilmesi olarak okunabilir. Bu doğrultuda Wittgenstein'in örnekleme yoluyla sözcüklerin ayrıştırılması düşüncesinin izlerini sürmek gerekmektedir. Her ne kadar sözcüklerin birebir olarak nesnelere eşleştirilmesi fikri dilin birçok etkinlik alanı söz konusu edildiğinde terk edilmiş olsa da sözcüklerle nesnelerin ilişkilendirilebilme olanakları irdelenmeye devam edilmiştir. Bu doğrultuda dile ilişkin yumuşatılmış bir göndergesellik fikri *Soruşturmalar*'da belirli ölçülerde korunmakta ve atomcu bir ontoloji sosyal bir ontolojiye dönüştürülmektedir.

Felsefi Soruşturmalar'a dilin nasıl öğrenildiği üzerine düşünceler soruşturularak başlanır. Bu tema doğrultusunda örnekle tanımlama (ostensive definition) sorunu ayrıntılı bir şekilde irdelenmektedir. Wittgenstein'in örnekle tanıma ilişkin düşünceleri, mantıksal atomculuğun eleştirisi için de temel oluşturur (Baker&Hacker 1980, 168). Dolayısıyla mantıksal atomculuğun analiz yöntemi yerine, dilde örnekle tanımlama etkinlikleri incelenerek dilsel pratiğe ve kullanıma dikkat çekilen bir ayrıştırma yaklaşımı öne çıkmaktadır.

Wittgenstein öncelikle dilin nasıl öğrenildiğine odaklanır ve bu sürecin temel olarak nesnelere ad vermekten oluştuğu fikrini eleştirir (FS, §26). *Soruşturmalar* boyunca geliştirilen yaklaşım çerçevesinde ise örnekle tanımlama, dilin örüldüğü eylemlerden oluşan etkinlikler alanının sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Temel sorun dilimizde farklı türden sözcüklerin olduğunu ve dili konuşmanın aslında pratik bir etkinliğin, daha geniş olarak da yaşam biçimlerinin parçası olduğunu görebilmektir (§7, 23). Dili nesnelere ad vermek ve nesnelere tekrar karşılaştığında bu adları etiketler olarak kullanma işlevine indirgemek, dili sınırlandırmaya ve basitleştirmeye yol açmaktadır. Dildeki sözcükler, dili konuşanların yaşam biçimlerinin oluşturduğu sosyal bağlam içinde anlam kazanırlar. Dolayısıyla dilin içinde işlediği sosyal etkinlikler bağlamında dili konuşanların gündelik yaşam biçimlerinden kaynağını alan dilin kültürel boyutuna atıfta bulunmak, söz konusu eleştirinin özünü oluşturacaktır.

Bu sınırlandırılmış ve adlara indirgenmiş olarak sunulan Augustinus'un dil anlayışı betimlenerek, gündelik kullanımdaki dile dikkat çekilir. Örnekle tanım nesneye işaret ederek adını söylemek olarak ortaya konulduğunda, Augustinus'un dil anlayışı, dolaylı olarak da Tractarian mantıkçı atomculuğun ad-nesne bağıntısına ilişkin ontolojik tez, çeşitli örnekler üzerinden eleştirilir. Nesneye işaret ederek ad sözcüğünü söylemek ve sonra nesnelere konuşurken bu adlara başvurmak (§27), örnekle tanımlamayı yalnızca basit bir şekilde işaret etme edimi ve bu edime eşlik edecek şekilde adı söylemek biçiminde açıklanır. Yalnız farklı durumlarda ve sözcüğün ifade edildiği çeşitli bağlamlar için örnekle açıklama farklı şekillerde

gerçekleşmektedir; çünkü adlandırma sözcüklerin nasıl kullanılacağını sabitleme yoluyla gerçekleşmez (Lugg 2000, 59). İşte nesnelere örnekler olarak başvuru da *Tractatus*'tan farklı olan nokta burasıdır. Dilde şeyler hakkında konuşmanın yanı sıra birçok farklı işlev de (emir verme, çağırma, soru sorma, tartışma gibi) yerine getirilmektedir. Gündelik dile, yani kullarımdaki dile baktığımızda, sözcüklerin kullanımının farklı biçimlerde olduğu görülmektedir.

Bu yolla bir adı örnekle tanımlama ediminin, her zaman için ve yalnızca dil ile dünya arasındaki karşılıklı ilişkiyi kuran bir açıklamada temel olarak kullanılmaması, *Tractatus*'un da eleştirisini gündeme getirir. Bir açıdan Wittgenstein tüm sözcüklerin adlar olduğu düşüncesini örnekle tanımlamanın dilin temeli olduğu düşüncesiyle ilişkilendirmiş ve örnekle tanım konusundaki belirsizliğin (mantıksal analiz ile örnekle tanımlamanın birbirine karıştırılması) *Tractatus*'taki yanlışlıkların temel kaynağı olduğunu düşünmüştür (Baker&Hacker 1980, 168). Ancak Wittgenstein elbette ki mantıksal analiz ile örnekle tanımlamayı birbirine karıştırmamıştır, hatta *Soruşturmalar*'da örnekle tanımlamayı *Tractatus*'taki mantıksal analiz yöntemini yumuşatmak için öne çıkarmıştır. Ayrıca örnekle tanımlama, mantıksal analizin yerini alacak şekilde de sunulmadığı gibi, bu türden bir sözcük nesne ilişkilendirilmesi de eleştirilmiş ve dilin her alanında açıklayıcı olamayacağı ortaya koyulmuştur.

Bir nesnenin adını sorma ve bu adı söyleme ediminde adın verildiği şeyle oluşturulan örnekle tanımlama, ayrı bir dil-oyunu olarak görülebilir (§27). Bir şeyi tanımlarken o şeye işaret edip 'bu x'tir' veya 'buna x denir' dediğinde örnekle tanımlama gerçekleştirilmiş olur. Ancak söz konusu tanımlama biçiminde bir sözcüğü söyleyebilmenin ve bunun anlamlandırılabilmesinin, adı söylenen nesneye işaret etmekten daha fazlasını yapabilmeyi gerektirdiği ortaya konulacaktır (Hunter 1985, 10). Sözcüklerin farklı anlamları ve kendilerine karşılık gelen farklı nesnelere söz konusu olabileceği gibi, yalnızca nesnelere ad vermek bir dili öğrenmek için yeterli de değildir. Wittgenstein bu noktada asıl sorunu, adın veya sözcüğün kullanılma biçimiyle örnekle tanım (işaret etme ve sözcüğü söyleme) arasındaki ilişkinin nasıl anlaşılması gerektiği sorunu olarak ele alır (McGinn 1997, 62).

Kendisine örnekle bir tanım yapılan kişi, sözcüğün hangi nesne için kullanılan bir ad olduğunu anlamayabilir. Birçok durumda sözcüğü söylemek ve bu edime eşlik edecek şekilde nesneye işaret etmek, adlandırılan şeyle ilgili konuşmanın bağlamına göre farklılaşmaktadır. "Yani: Bir örnekle tanım her durumda farklı yorumlanabilir" (§28). Örnekle tanımın nasıl başarıya ulaştığı sorununu çözmek için, "Bu sayı'ya 'iki' denir" (§29) gibi bir örnek üzerinden bir belirleme yapılabildiği düşünülse de bu örnekle tanımda neye işaret edildiğinin anlaşılabilmesinden önce 'sayı' sözcüğünün açıklanması gerekecektir. Ve 'sayı' sözcüğünü de ele almanın farklı bağlamları söz konusu edilebilir. Burada Wittgenstein'in amacı örnekle tanımlamanın dille dünyanın karşılıklılığı ve sözcük ile nesnenin birbirine doğrudan bağlandığı fikrinden vazgeçilmesini sağlayacak bir aydınlatmayı başarmaktır (Baker&Hacker 1980, 207). Artık dil ile dünya çakışacak şekilde birbirine bağlı görülmez, ancak yine de dildeki sözcükler yoluyla dünyaya dolaylı yollardan işaret etme etkinliği kullanımdadır.

Dünyanın Sosyaliliği ve Gündelik Dil

Wittgenstein sözcüklerin sürekli olarak bir tanımlanmaya ihtiyaç duyduğunu, ancak zincirde bir en son tanım da olmadığını ortaya koyar. Bu da anlamın belirginliği talebi doğrultusunda yalın nesnelere var olduğu iddiasında bulunan *Tractatus*'un açıklama modelinden önemli bir ayrılığı göstermektedir. *Tractatus*'un dil anlayışına çok yakın gibi duran örnekle tanımın soruşturulmasında bile Wittgenstein, gündelik kullanımından soyutlanmış bir dil anlayışının (*Tractatus*'un olgu dili), dilin kompleks ve esnek yapısının farkına varılmasını engellediğini göstermek istemektedir. Bu doğrultuda örnekle tanımların anlamlandırılması ve yorumlanma biçimlerinin soruşturulması gerekir. Örnekle tanımlamada muhatabın işaret edilen şeyi anlayıp anlamadığı, tanımın içinde yapıldığı koşullara ve muhatabın kültürel arka planına göre belirlenmektedir. Muhatabın tanımlamayı işaret edilen doğrultuda ne şekilde anladığı da onun bu sözcüğü nasıl kullandığına bakılarak anlaşılabilir (§29). Bu açıdan sözcüklerin dilde hangi rolü oynayacağı belirgin olmadıkça, örnekle tanımlama yoluyla belirli bir nesne örnek olarak işaret edilse bile bir tanımlama işlevi başarılı olarak gerçekleştirilemeyecektir. Yani örnekle tanımlama geniş bir dilsel performansın yapısında yerleşmiş olarak iş görebilmektedir (McGinn 1997, 63).

Wittgenstein bu durumu şöyle özetler: “Ancak onunla nasıl bir şey yapacağını önceden bilen birisi anlamlı olarak bir adı sorabilir” (§31). Böylece örnekle tanımlamada aslında sözcükle nesne arasında doğrudan ve katı bir bağ olmadığı ortaya konacaktır. Örnekle tanımlamanın anlaşılabilirliği için ya da bir şeyin adını sorabilmek için, dilsel pratiğe zaten aşina olmak ve dili kullanmaya ilişkin bir ustalığa sahip olmak gerekir. Bu pratik ustalık, dili kullanmaya ilişkin bir tanıdırlıkla yabancı bir dili örnekle tanımlar yoluyla öğrenebilmeye benzer. Ancak kişinin ilk dilini nasıl öğrendiği sorunu bu yolla çözülmüş olamaz. Wittgenstein örnekle tanım sorunu çerçevesinde Augustinus'un dil anlayışını şu şekilde ortaya koyar:

Augustinus, dili öğrenmeyi sanki bir çocuğun yabancı bir ülkeye gelmesi ve oranın dilini anlamaması; yani sanki onun önceden, bu dil değilse de bir dile sahip olduğu biçiminde betimler. Ya da yine: Sanki çocuğun konuşmıyor olsa da düşünebilmesi gibi...Ve burada ‘düşünmek’ ‘kendi kendine konuşmak’ gibi bir şey anlamına gelir (FS, para.32).

Augustinus'un dili öğrenmeyi betimlemesi, açıklama iddiasında olduğu şeyi zaten varsaymaktadır (McGinn 1997, 65). Sorun Augustinus'un sanki çocuğun önceden bir dili bildiğini örtük şekilde kabul ediyor olarak açıklama yapıyor olmasıdır. Aslında nesnelere yerinde duran adları öğrenmekle, bunların kullanımını öğrenmek ve pratik bir ustalık kazanmak arasındaki farklılık burada önem kazanır. Sözcüklerin çeşitli bağlamlarda yerinde durduğu veya işaret ettikleri nesnelere önemi, dilin işleyişinde ikinci plandadır. Kritik olan nesnelere yerinde duran sözcüklerin bağlamını ve dili kullanırken gerçekleştirilen etkinlikleri anlamaktır (McGinn 1997, 65). Wittgenstein da örnekle tanımlamayı bu şekilde ele alır. Bu çerçevede örnekle tanım sözcüklerle nesnelere arasında kurulan doğal fiziksel ya da zihinsel bir bağlantı

üzerinden değil, içinde bulunulan sosyal ortamda sözcüklerin işaret etme edimiyle öğretilmesi pratiği üzerinden temellenmektedir (Lugg 2000, 67).

Wittgenstein bağlamsal örnekçilik denebilecek bu yaklaşım doğrultusunda sözcük-nesne ilişkisinin esnek yapısını betimlemekte ve dilin kullanım mantığını sosyal bir düzeyde ortaya koymaktadır. Bu ayrıntılandırma yoluyla, “bir örnekle tanımlamak için önceden bir dilin ustası olmak gerektiği” (§33) düşüncesi, örnekle tanımın bağlama göre değiştiği gösterilerek savunulur. Bir bakıma Wittgenstein sadece işaret etmenin bir açıklama olarak yetersizliğini göstermeye çalışmıştır; çünkü örnekle tanımlamada belli bir şey kastedildiğinde aslında işaret etmenin yanında yapılan çok çeşitli şeyler vardır ve dildeki sözcükler sosyal bağlamından koparıldığında bir belirsizlik ortaya çıkar. Bu belirsizlik de sözcük ile nesne mantıksal atomcu bir yoldan bağlanarak ve anlamın bu şekilde sabitlendiği düşünülerek giderilemez. Sadece işaret etme yoluyla, kendiliğinden birisinin şekle, renge ya da başka bir şeye dikkat ettiğini söyleyemeyiz (§33). Örnekle tanımın anlaşılma koşulu, önceden tanımın hazırlandığı yer olarak içinde konuşulan belli bir dil oyunudur. Yani örnekle tanımlamanın sözcükleri nesnelere doğrudan, aracı ve önvarsayımsız bir şekilde bağladığı iddiası, dil ile dünyanın her durumda karşılıklılık içinde olduğunu ileri sürmeye yol açan yanıltıcı bir açıklamadır (Lugg 2000, 67). Bu türden katı göndergesel bir dil anlayışı, dilin gündelik ve sosyal yapısını kavrayamamaktadır.

Bu noktada nesneyle birlikte nesneye işaret etme ediminin süreci ve bu etkinliğin bağlamı önem kazanmaktadır. Dilin çeşitli kullanım biçimlerinin anlaşılabilmesi ve bu farklı kullanım alanlarının olanağı da işaret etme edimine ilişkin sürecin farklı bağlamları yoluyla gerçekleşebilmektedir. Wittgenstein bu yolla örnekle tanımlamayı ad ile adlandırılan şey arasında kurulan katı ve doğrudan bir bağlantı yaklaşımından uzak bir şekilde ele alabilmektedir. ‘Ad’ sözcüğü bile, birbirleriyle ilişkili olan sözcüklerin farklı kullanım biçimlerini nitelendirmek için kullanılır. Dilin bu kompleks yapısı gözden kaçırılırsa, “adlandırma bir sözcüğün bir nesne ile tuhaf bir bağlantısı olarak” görülür (§38).

Ve filozof önündeki bir nesneye gözlerini dikerek ve bir adı hatta ‘bu’ sözcüğünü bile pek çok kez tekrarlayarak ad ile şey arasındaki o bağıntıyı ortaya çıkarmaya çalışırken siz gerçekten böyle tuhaf bir bağıntıyı elde edersiniz. Çünkü felsefi problemler dil tatile gittiği zaman ortaya çıkar. Ve burada biz aslında adlandırmanın sanki o bir nesnenin bir vaftiziymiş gibi, dikkate değer bir zihin edimi olduğunu hayal edebiliriz (FS, para.38).

Sözcüğü duyan kişinin bunu nasıl anladığı ve yorumladığı, sözcüğü söyleyen kişinin zihinsel deneyim veya duygularıyla değil, sözcüğün kullanımının uygulandığı sosyal bağlam yoluyla açığa çıkmakta ve belirlenmektedir. Örnekle tanımlamaya eşlik eden gizli bir süreç yoktur. Temel yanlışlık farklı işaret etme edimleri arasındaki farklılığı açıklamayı, konuşanın zihnindeki içsel bir olaya bağlamaktır.

Ve burada birçok benzer durumda yaptığımızı yapıyoruz: Şekle (karşıt olarak, sözgelimi, renge) işaret etme dediğimiz herhangi bir tek bedensel

eylemi tayin edemediğimiz için, tinsel (zihinsel, düşünsel) bir etkinliğin bu sözcüklere karşılık geldiğini söyleriz (FS, para. 36).

Şekle işaret etme ve renge işaret etme edimleri arasındaki farkı oluşturacak bir davranışın olmadığını düşündüğümüzde, bu edime eşlik eden ve bu farkı ayıran zihinsel bir nesne olduğu düşüncesini ortaya atma eğilimi kendini gösterir. Bu ayırım için içsel bir temel ya da nesne varsayma eğilimine karşı Wittgenstein, fiziksel olarak nesneye işaret etmeyi çevreleyen davranışlar alanının somutluğuna ve açıklayıcılığına vurgu yapar. Bir bakıma sözcüklerin yine de örnekler temelinde ve aracılığıyla kompleks bir sosyal bağlamsallık içinde anlam kazandığını iddia eder. Belirli bir işaret etme edimi de parçası olduğu etkinlik biçiminin bağlamıyla belirlenmektedir (McGinn 1997, 68,69).

İşaret etme ediminde neye işaret edildiğini ve ne kastedildiğini anlayabilmeyi, yani bu yolla örnekle tanımın iş görebilmesini sosyal ve kültürel yaşamın içinde bulunduğumuzdan dolayı başarabiliriz. Bu sosyal zemin örnekle tanımlamanın anlaşılabilirliğinin koşulu olmakta ve sözcükler ile nesnelere bağlamsal bir örnekçilik modeli içinde birbirleriyle ilişkilendirilebilmektedir. Sözcükler farklı bağlamlarda kullanıldığında, her sözcüğün örneklendirdiği nesneye sosyal bir bağlamsallık çerçevesinde bakmak gerekir. Bu yolla adlandırma, doğrudan nesnenin kendisi yerine, nesneye işaret etme etkinliği ve bağlamı öne çıkarılarak betimlenmiş olmaktadır.

Sonuç

Wittgenstein *Tractatus* adlı yapıtıyla, dilin yapısının mantık tarafından belirlendiğini ve dilin esas işlevinin dünyayı yansıtmak olduğunu iddia etmiştir. Bu noktada mantık, dil ve dünya arasındaki ilişkinin anahtarı konumunda bulunur. Mantık dilin yapısını belirlediği gibi, dünyanın da yapısını belirlemektedir ve düşünürün dünyaya ilişkin ontolojik iddiaları dilin doğasına ilişkin görüşleriyle sıkı bir bağlantı içerisindedir. Bu noktada dildeki sözcüklerin anlamının sabitlenebilmesi için en temel ontolojik iddia olarak ele alınabilecek olan yalın nesnelere varlığına ilişkin argüman da kendisini mantıksal bir zorunluluk olarak gösterir. *Tractatus*'ta analiz edildiği şekilde her nesne, olgu bağlamı içinde başka nesnelere bağıntı içinde durmakta ve dünyanın tözünü oluşturmaktadır. Adların bu yalın nesnelere yerini tutması ve sözcüklerle nesnelere karşılıklılığı tezi, mantıksal atomculuğun da ana tezlerinden birisi olarak sözcüklerin anlamına ilişkin teorik bir çerçeve sunar.

Soruşturmalar'da aynı sorunlar ekseninde gerçekleştirilen tartışma ise, örnekle tanımlamaya ilişkin bir çerçevede, sözcüklerin anlamını örnekler olarak nesnelere işaret etme edimi yoluyla açıklamaya girişir. Bu betimleme her ne kadar *Tractatus*'un katı ve mantıksal olgu dili anlayışının sınırlarını eleştirme amacı gütsede sözcükleri işaret etme etkinliğinin sosyal bağlamına yerleştirme ve yine de somut ve pratik bir nesnelere alanına bağlayarak anlamlandırma çabası olarak kendisini gösterir. Ayrıca Tractarian nesnelere olgu bağlamlarının bağlantısallığı içinde durması ile *Soruşturmalar*'daki örnekle tanımlamada işaret etmenin bağlamı arasındaki

benzerlik de dikkat çekicidir. Tractarian yalın nesne olgu bağlamının oluşturuca ögesi olarak, ancak bir olgu bağlamı içinde düşünülebilir ve başka nesnelere bağlantı olanaklarının dışında düşünülemez, yani olgu bağlamının karşılıklı bağıntıları açısından bir bağımlılık biçimi gösterir. Yani dünyadaki bütün olanaklı değişimler, yalın nesnelere olgu bağlamlarında bir arada farklı şekillerde durmaları ile olmaktadır. Buradaki mantıksal bağıntısallık fikrinin, örneklendirme yoluyla işaret etmede dilin sosyal bağlamlarının sözcükleri anlamlandırmadaki bağıntısallığıyla benzer bir çizgiyi takip ettiği söylenebilir.

Ancak *Soruşturmalar*'da örnekle tanımlama bağlamsal ve sosyal bir ilişkisellik içinde gerçekleştiğinden dil ile dünya arasındaki bağı doğrudan sağlamamaktadır. Dil ile dünya arasında kurulan ilişki esnek bir şekilde betimlenmekte ve sözcüklerin de anlamı dolaylı ve bağlamsal yollardan nesnelere bağlanabilmektedir. Bağlamsal örnekle tanımın anlaşılması tanımlanan ifade türüne ilişkin örtük bir kavrayışı varsaydığından, bu anlam yalnızca mantıksal olarak değil, sosyal olarak kurulmaktadır. Sonuç olarak Wittgenstein, örnekle tanımlamanın nesneye işaret ederek gerçekleşebileceği olanağına saldırmamakta, bu tanımlama biçiminin dil öğrenimindeki işlevine ve dilsel bir alıştırmaya olarak uygulanma koşullarına ilişkin bir soruşturma ortaya koymakta (Ahmed 2010, 44) ve mantıksal atomcu modelin katı yapısını pratik bir zemine kaydırmaktadır. Örnekle tanımlama, dilsel pratiğimizin önemli bir parçası olarak iş görmekte ve *Tractatus*'taki atomcu mantıksal analizden daha karmaşık bir etkinlikler ağı çerçevesinde sözcüklerin anlamını örnekler olarak nesnelere bağlamaktadır. Bu açıdan *Tractatus*'un sözcüğün anlamını karşılık geldiği nesne olarak belirleyen göndergesel açıklama biçimi tamamen dışarıda bırakılmadan, sözcüklerin anlamı sorunu bağlamsal örnekçi bir betimleme modeliyle rafine hale getirilmiş olmaktadır.

Kaynakça

- Ahmed, A. 2010. *Wittgenstein's Philosophical Investigations: A Critical Guide*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Altuğ, T. 2001. *Dile Gelen Felsefe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baker, G. P. & Hacker, P.M.S. 1980. *An Analytic Commentary on the Philosophical Investigations, v. 1: Wittgenstein: Understanding and Meaning*, Oxford: Basil Blackwell.
- Denkel, A. 1997. *Tractatus'un Arka Planı*. (Düşünceler ve Gerekçeler, Felsefe Yazıları-1 içinde), Göçebe Yayınları.
- Fann, K. T. 1969. *Wittgenstein's Conception of Philosophy*. Berkeley an Los Angeles: University of California Pres.
- Hacker, P. M. S. 1997. *Insight and Illusion, Themes in the Philosophy of Wittgenstein*. Bristol: Thoemes Press.
- Hartnack, J. 1998. *Wittgenstein and Modern Philosophy*. Umi, Ann Arbor.
- Hunter, J. F. M. 1985. *Understanding Wittgenstein (Studies of Philosophical Investigation)*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ishiguro, H. 2001. The So-called Picture Theory. Hans-Johann Glock (Ed.) *Wittgenstein, A Critical Reader* içinde, Blackwell Publishers.
- Lugg, A. 2000. *Wittgenstein's Investigations 1-113 (A Guide and Interpretation)*, London: Routledge.
- Magee, B. 2001. *Büyük Filozoflar*. Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- McGinn, M. 1997. *Wittgenstein and the Philosophical Investigations*, London: Routledge.
- Mounce, H. 2001. "The Logical System of the Tractatus". Hans-Johann Glock (Ed.) *Wittgenstein, A Critical Reader* içinde, Blackwell Publishers.
- Pears, D. 1985. *Wittgenstein*. Çev. Arda Denkel, İstanbul: Afa Yayınları.
- Pears, D. 1997. *The False Prison*. Oxford University Clarendon Press.
- Proops, Ian, 2022. "Wittgenstein's Logical Atomism". *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/wittgenstein-atomism>
- Rossi, J. G. 2001. *Analitik Felsefe*. Çev. Atakan Altınörs, Paradigma Yay.
- Russell, B. 2010. *The Philosophy of Logical Atomism*, London: Routledge.
- Salğar, E. 2018. "Carnap'ın Geleneksel Metafizik Eleştirisi ve Metafizik Anlayışı". *Kutadgubilig*, sayı. 37, 119-137.
- Sezgin, Erkut. 2002. *Wittgenstein'in Ardından Beden ve Zihin Hareketleri*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Soykan, Ö. N. 1995. *Felsefe ve Dil*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Soykan, Ö. N. 2002. "Wittgenstein Felsefesi: Temel Kavram ve Sorunlar". *Cogito*, Wittgenstein Özel Sayısı içinde, İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Wittgenstein, L. 1958. *The Blue and Brown Books, Preliminary Studies for the 'Philosophical Investigations'*, England: Basil Blackwell.

Wittgenstein, L. 1998. *Felsefi Soruşturmalar*, çev. Deniz Kanıt, İstanbul: Küyerel Yayınları.

Wittgenstein, L. 2003. *Tractatus Logico-Philosophicus [TLP]*. Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.